

Prof. dr hab. Marian Gorynia
Katedra Konkurencyjności Międzynarodowej
Instytut Gospodarki Międzynarodowej
Uniwersytet Ekonomiczny w Poznaniu

RECENZJA
dorobku Profesora Grzegorza W. Kołodko
w związku z procedurą nadania Mu tytułu
doktora honoris causa
przez Politechnikę Koszalińską

1. Uwagi wprowadzające

Postępowanie o nadanie godności doktora honoris causa należy do najwyższych form akademickiego uznania. W jego przypadku chodzi nie tylko o wskazanie uczonego wybitnego, lecz także o potwierdzenie określonego rozumienia roli nauki w życiu społecznym. Wyróżnienie to ma więc sens podwójny: z jednej strony honoruje osobę o szczególnych zasługach, z drugiej zaś odsłania system wartości wspólnoty akademickiej, która takiej godności udziela. W tym sensie decyzje o nadaniu doktoratu honorowego są zawsze również wypowiedzią o tym, jakiej nauki i jakiego typu uczonego uczelnia chce być reprezentantką.

Na tym tle kandydatura Profesora Grzegorza W. Kołodko jawi się jako kandydatura szczególnie uzasadniona. W tym przypadku mamy do czynienia z ekonomistą o ugruntowanej renomie międzynarodowej, a zarazem z uczonym, którego aktywność naukowa nie zamyka się w ramach klasycznie rozumianej kariery akademickiej. Jego dorobek łączy bowiem trzy porządki: twórczość teoretyczną, działalność ekspercką oraz bezpośredni udział w prowadzeniu polityki gospodarczej państwa. Takie połączenie jest rzadkie, a zarazem wyjątkowo cenne, gdyż pozwala budować pomost między abstrakcyjnym namysłem ekonomicznym a realnymi problemami rozwoju społeczno-gospodarczego.

Recenzja dorobku Profesora Kołodki wymaga zatem perspektywy zrównoważonej. Nie wystarczy wskazać ani samej obfitości publikacji, ani samej rangi sprawowanych funkcji publicznych. Kluczowe jest ukazanie spójności całego tego dorobku: ciągłości problemów badawczych, konsekwencji intelektualnej, a także trwałości wpływu jego prac na dyskusje o transformacji, rozwoju, globalizacji i miejscu państwa w gospodarce. Dopiero takie łączne spojrzenie pozwala uchwycić rzeczywistą wagę jego osiągnięć.

2. Droga naukowa i formowanie się profilu badawczego

Biografia naukowa Profesora Grzegorza W. Kołodko układa się w sekwencję doświadczeń, które tłumaczą zarówno szerokość i różnorodność jego zainteresowań, jak i praktyczny wymiar jego późniejszej twórczości. Ukończenie studiów w Szkole Głównej Planowania i Statystyki w 1972 roku, następnie doktorat z 1976 roku poświęcony wahaniom tempa wzrostu gospodarczego w PRL, habilitacja z 1984 roku na podstawie rozprawy „Cele rozwoju a makroproporcje gospodarcze” oraz tytuł profesora z 1989 roku wyznaczają kolejne etapy drogi, na której centralne miejsce zajmowała problematyka makroekonomiczna i rozwojowa. Ważny jest przy tym fakt, że już na wczesnym etapie kariery badawczej jego prace dotyczyły problemów równowagi, inflacji i wzrostu, a więc zagadnień o zasadniczym znaczeniu dla funkcjonowania całej gospodarki.

Na ukształtowanie profilu badawczego wpływały również doświadczenia instytucjonalne. Funkcja doradcy Prezesa Narodowego Banku Polskiego w latach 1982–1988, a następnie założenie i kierowanie Zakładem Badawczym Bankowości i Polityki Pieniężnej NBP, dyrektorowanie Instytutem Finansów, uczestnictwo w pracach Rady Ekonomicznej Rady Ministrów oraz udział w obradach Okrągłego Stołu sprawiły, że jego refleksja od początku pozostawała w bezpośrednim kontakcie z praktyką życia gospodarczego. Nie jest to bez znaczenia: właśnie dlatego jego późniejsze książki nie są jedynie opisem zjawisk, lecz także próbą ich rozumiejącego wyjaśnienia z perspektywy instytucjonalnej i politycznej.

Osobnym, lecz niezwykle ważnym wątkiem tej drogi jest konsekwentne umiędzynarodowienie warsztatu i tematyki badawczej. Pobyt Fulbrightowski na University of Illinois, praca badawcza i ekspercka w WIDER ONZ, aktywność w Międzynarodowym Funduszu Walutowym, Banku Światowym, na Yale University, University of Rochester, UCLA czy Tokyo Institute of Fiscal and Monetary Policy stworzyły szerokie tło porównawcze. Dzięki temu Profesor Kołodko nie pozostał jedynie kronikarzem polskiej transformacji; stał się uczestnikiem globalnej debaty o polityce rozwoju, globalizacji i gospodarce postsocjalistycznej.

3. Główne obszary dorobku naukowego

Dorobek publikacyjny Profesora Kołodko jest nie tylko obszerny, lecz także wewnętrznie uporządkowany. Można w nim wyróżnić kilka zasadniczych nurtów. Pierwszy obejmuje prace poświęcone inflacji, stabilizacji i proporcjom makroekonomicznym. Należą do niego między innymi „Cele rozwoju a makroproporcje gospodarcze”, „Polska w świecie inflacji”, „Kryzys, dostosowanie, rozwój” oraz „Inflacja, reforma, stabilizacja”. Były to książki ważne, ponieważ powstawały w okresie, gdy polska ekonomia stawała wobec konieczności opisu narastających nierównowag w warunkach schyłkowej gospodarki centralnie planowanej. Już w tych wczesnych pracach widoczna była cecha, która pozostanie później trwałym składnikiem stylu autora: dążenie do uchwycenia relacji między mechanizmem ekonomicznym a ramą instytucjonalną.

Drugi nurt tworzą studia nad transformacją postsocjalistyczną. To właśnie tutaj sytuują się książki, które przyniosły Profesorowi Kołodce międzynarodowe uznanie: „Transformacja polskiej gospodarki. Sukces czy porażka?”, „Kwadratura pięciokąta”, „The Polish Alternative”, „From Shock to Therapy” oraz „Post-Communist Transition: The Thorny Road”. Zwłaszcza „From Shock to Therapy” należy uznać za jedną z najważniejszych książek poświęconych ekonomii politycznej transformacji. Jej znaczenie polega na tym, że autor nie ogranicza się do opisu sekwencji reform, lecz rekon-

struuje logikę sporów między zwolennikami różnych modeli przejścia do gospodarki rynkowej. Pokazuje zarazem, iż skuteczność reform zależy nie od ideologicznej czystości programu, ale od zgodności przyjmowanych rozwiązań z konkretnym kontekstem instytucjonalnym i społecznym.

Trzeci nurt obejmuje badania nad globalizacją i rozwojem. Tutaj sytuują się między innymi „Globalizacja a perspektywy rozwoju krajów posocjalistycznych”, „Globalization and Catching-up in Transition Economies”, „Emerging Market Economies. Globalization and Development”, „The World Economy and Great Post-Communist Change”, „Globalization and Social Stress” oraz późniejsze prace poświęcone Chinom i nowemu układowi światowemu. W tym obszarze widać, że autor odchodzi od ograniczonej perspektywy krajowej i buduje analizę uwzględniającą zależności globalne, rolę instytucji międzynarodowych, znaczenie asymetrii rozwojowych i długich fal zmian systemowych.

Czwarty, szczególnie ważny dla oceny całości dorobku, nurt tworzą prace syntetyczne i zarazem autorsko najbardziej dojrzałe: „Wędrujący świat”, „Świat na wyciągnięcie myśli”, „Truth, Errors and Lies”, „Dokąd zmierza świat. Ekonomia polityczna przyszłości”, „Whither the World”, „Od ekonomicznej teorii do politycznej praktyki”, „The Quest for Development Success” oraz „Political Economy of New Pragmatism”. W książkach tych Profesor Kołodko podejmuje próbę szerokiego oglądu świata współczesnego, łącząc ekonomię rozwoju, ekonomię polityczną, refleksję instytucjonalną oraz element normatywny. To właśnie z tych prac wyłania się w pełni jego autorska propozycja teoretyczna – nowy pragmatyzm.

4. Przykłady publikacji i ich krótkie omówienie

Warto zatrzymać się przy kilku publikacjach, które w szczególny sposób reprezentują skalę i różnorodność omawianego dorobku. „Polska w świecie inflacji” z 1987 roku można uznać za książkę formacyjną dla późniejszej twórczości autora. Jest to bowiem analiza pokazująca inflację nie jako zjawisko wyłącznie monetarne,

lecz jako rezultat szerszych napięć strukturalnych i instytucjonalnych. Już tutaj obecna jest nieufność wobec prostych wyjaśnień i uproszczonych recept.

„Kwadratura pięciokąta” z 1993 roku pozostaje z kolei jedną z najbardziej rozpoznawalnych prób konceptualizacji wielości celów polityki transformacyjnej. Jej siła polega na pokazaniu, że polityka gospodarcza w warunkach przełomu nie może być redukowana do jednego wskaźnika czy jednej doktryny. Autor rekonstruuje konflikt między stabilizacją, wzrostem, ograniczaniem bezrobocia, równowagą finansową i legitymizacją społeczną zmian. To właśnie w takich pracach ujawnia się jego szczególnie umiejętność łączenia ekonomii z realizmem politycznym.

„Wędrujący świat” z 2008 roku ma już charakter szerokiej syntezy. Nie jest to książka akademicka w wąskim sensie, ale tym bardziej istotna dla zrozumienia stylu myślenia Profesora Kołodko. Autor wychodzi tu poza klasyczne granice ekonomii, wpisując procesy gospodarcze w szerszy pejzaż kulturowy, geopolityczny i cywilizacyjny. Książka została przetłumaczona na liczne języki, co dobrze pokazuje, że potrafił on formułować diagnozy o znaczeniu wykraczającym poza polski kontekst.

„Dokąd zmierza świat. Ekonomia polityczna przyszłości” oraz jej angielska wersja „Whither the World” należą do najdojrzszych prac syntetycznych. Ich szczególne znaczenie polega na połączeniu prognozowania z krytycznym namysłem nad metodą ekonomii. Autor nie tylko pyta o to, w jakim kierunku podąża gospodarka światowa, lecz także o to, jakimi narzędziami ekonomiści powinni tę rzeczywistość opisywać. Stąd bierze się teza, że ekonomia ma sens jedynie wtedy, gdy pozostaje związana z realnymi problemami rozwoju i jakości życia, a nie ogranicza się do technicznego rachunku.

Wreszcie „Political Economy of New Pragmatism” oraz „The Quest for Development Success” pokazują, jak konsekwentnie Profesor Kołodko próbował zamknąć swoje wieloletnie doświadczenia badawcze i praktyczne w postaci spójnej propozycji teoretycznej.

Nie są to książki przypadkowe ani kompilacyjne; przeciwnie, stanowią efekt długiego dojrzewania określonego programu intelektualnego, który wyrasta z polskich doświadczeń, ale aspiruje do uniwersalności.

5. Nowy pragmatyzm jako oryginalna propozycja teoretyczna

Centralne miejsce w dorobku Profesora Grzegorza W. Kołodko zajmuje nowy pragmatyzm. W mojej ocenie jest to najważniejszy komponent jego wkładu do teorii ekonomii. Oryginalność tej propozycji nie polega na budowie jednej formalnej teorii w sensie ścisłym, lecz na zaproponowaniu ram interpretacyjnych, które umożliwiają bardziej realistyczne ujmowanie współczesnych procesów gospodarczych. Nowy pragmatyzm odrzuca redukcjonizm, niezależnie od tego, czy przyjmuje on postać skrajnego liberalizmu, czy doktrynalnego etatyizmu.

W tym sensie jest to koncepcja głęboko osadzona w doświadczeniu gospodarczym i politycznym. Jej punktem wyjścia jest założenie, że rozwój nie może być utożsamiany wyłącznie ze wzrostem PKB. Musi obejmować również wymiar społeczny, instytucjonalny, kulturowy i ekologiczny. To właśnie dlatego w wielu wypowiedziach Profesora powraca teza o potrzebie umiejętnego godzenia efektywności i sprawiedliwości. Jest to zarazem teza ważna poznawczo i normatywnie: pokazuje, że ekonomia nie jest nauką aksjologicznie pustą.

Oczywiście można postawić pytanie, czy nowy pragmatyzm ma status w pełni skodyfikowanej teorii. Moim zdaniem nie o to w tym przypadku chodzi. Jego znaczenie polega raczej na tym, że wyznacza kierunek myślenia, który może być płodny dla dalszych badań. Siłą tej koncepcji jest właśnie jej otwartość, zdolność do integrowania różnych perspektyw oraz zakorzenienie w analizie rzeczywistych procesów rozwojowych.

6. Związek teorii z praktyką polityki gospodarczej

W przypadku Profesora Kołodko nie sposób oddzielić dorobku naukowego od doświadczenia praktycznego. Jako wicepremier i minister finansów w latach 1994-1997 oraz 2002-2003 uczestniczył on bezpośrednio w kształtowaniu polskiej polityki gospodarczej w kluczowych momentach transformacji. W pierwszym z tych okresów odpowiadał za politykę, w której ramach realizowana była „Strategia dla Polski”; w drugim – współkształtował warunki integracji Polski z Unią Europejską. Z przekazanych materiałów wynika jednoznacznie, że to właśnie w czasie jego odpowiedzialności za politykę gospodarczą Polska została wprowadzona do OECD, a następnie istotnie przyspieszono przygotowania do akcesji unijnej.

Nie chodzi tu jednak tylko o zestaw faktów biograficznych. Istotne jest to, że doświadczenia wyniesione z tej praktyki zostały twórczo przetworzone w refleksji naukowej. Dzięki temu Profesor Kołodko nie pisze o polityce gospodarczej z pozycji zewnętrznego obserwatora. Pisze o niej jako uczestnik, który zna zarówno ciężar decyzji, jak i ograniczenia wynikające z instytucji, cyklu politycznego, konfliktu interesów i presji społecznej. To nadaje jego analizom rzadką wiarygodność.

Warto dodać, że ów związek teorii i praktyki nie prowadzi u niego do apologii własnych decyzji. Przeciwnie, w wielu pracach podejmuje on spór z dominującymi mitami transformacyjnymi, odsłania koszty neoliberalnego dogmatyzmu i pokazuje alternatywne możliwości rozwojowe. Właśnie dlatego jego dorobek ma nie tylko wartość poznawczą, lecz także walor krytyczny.

7. Wymiar międzynarodowy i skala oddziaływania

Profesor Grzegorz W. Kołodko należy do stosunkowo nielicznego grona polskich ekonomistów, których dorobek w sposób trwały wszedł do międzynarodowego obiegu naukowego. Świadczą o tym nie tylko przekłady książek na liczne języki – w tym angielski, rosyjski, chiński, japoński, ukraiński, węgierski czy rumuński – lecz

także obecność jego publikacji w uznanych wydawnictwach i czasopismach. Lista anglojęzycznych publikacji z ostatnich lat pokazuje przy tym, że jego aktywność nie ma charakteru historycznego, lecz pozostaje żywa i aktualna: od „The Great Chinese Transformation” i „China and the Future of Globalization” po „Global Consequences of Russia’s Invasion of Ukraine” i „Trump 2.0: Global Disruptions and Power Shifts”.

Znaczenie tej obecności polega również na tym, że Profesor Kołodko nie ogranicza się do publikowania w obiegu stricte akademickim. Jego artykuły ukazywały się także w mediach opiniotwórczych, takich jak „Financial Times” czy „Project Syndicate”, co świadczy o zdolności przekładania argumentacji naukowej na język debaty publicznej bez utraty intelektualnej powagi. To cenna umiejętność, szczególnie w dziedzinie ekonomii, która z natury rzeczy pozostaje blisko spraw publicznych.

Międzynarodowy wymiar dorobku potwierdzają także liczne godności i afiliacje: doktoraty honoris causa zagranicznych uniwersytetów, członkostwo w Academia Europaea, Europejskiej Akademii Nauki, Sztuki i Literatury, zagraniczne członkostwo Rosyjskiej Akademii Nauk i Narodowej Akademii Nauk Ukrainy, a także profesury honorowe w uczelniach chińskich, indyjskich, węgierskich i innych, wreszcie doktorat honorowy Uniwersytetu Ekonomicznego w Poznaniu. Wymienione fakty nie mają wyłącznie ceremonialnego znaczenia; są świadectwem realnego uznania dla jego pozycji badawczej i publicznej.

8. Działalność dydaktyczna, organizacyjna i publiczna

Wysoka ocena dorobku Profesora Kołodko nie powinna pomijać jego działalności dydaktycznej i organizacyjnej. Prowadził wykłady oraz seminaria na wielu uniwersytetach w kraju i za granicą, a spektrum tej aktywności jest wyjątkowo szerokie – od SGH i Akademii Leona Koźmińskiego po Yale, UCLA, University of Illinois, University of Rochester, London School of Economics, Oxford, Cambridge, uczelnie chińskie i instytuty badawcze na wszystkich kontynentach. Ta aktywność ma znaczenie większe niż tylko liczba

wyłoszonych wykładów. Świadczy bowiem o zdolności do włączania polskiej refleksji ekonomicznej w globalny obieg idei.

Równie ważne są jego dokonania organizacyjne. Założenie i wieloletnie kierowanie Centrum Badawczym Transformacji, Integracji i Globalizacji TIGER stworzyło trwałą instytucjonalną bazę dla badań nad problematyką, której poświęcił znaczną część swojego życia naukowego. Wartość takich inicjatyw nie zawsze daje się uchwycić w tradycyjnych miernikach dorobku, ale w istocie jest jednym z najważniejszych przejawów budowania szkoły myślenia i trwałego środowiska badawczego.

Nie bez znaczenia pozostają również wyróżnienia o charakterze publicznym i państwowym: Krzyż Komandorski Orderu Odrodzenia Polski, nagrody PAN, Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego, Polskiego Towarzystwa Ekonomicznego, Special Book Award of China czy wyróżnienia za wkład w reformowanie gospodarki. Ich lista jest długa, ale sens tych nagród sprowadza się do jednego: dorobek Profesora Kołodki został uznany zarówno przez środowiska stricte akademickie, jak i przez szerzej rozumiany świat instytucji publicznych.

9. Próba oceny krytycznej

Rzetelna recenzja profesorska nie powinna ograniczać się do wyliczenia zasług; powinna także wskazać specyfikę warsztatu i ewentualne napięcia obecne w danym dorobku. W przypadku Profesora Kołodki można zauważyć, że szerokość podejmowanej problematyki prowadzi czasami do świadomego uprzywilejowania ujęcia syntetycznego nad wąsko wyspecjalizowaną analizą modelową. Niektórym przedstawicielom ekonomii zorientowanej ściśle formalistycznie może się zatem wydawać, że jego prace wykraczają poza standardową dyscyplinarną delimitację.

W moim przekonaniu nie stanowi to jednak słabości tego dorobku, lecz jego świadomą cechę. Ekonomia – zwłaszcza wtedy, gdy zajmuje się transformacją, globalizacją i rozwojem – nie może być

nauką zamkniętą w granicach jednej metody. Profesor Kołodko wybiera drogę bardziej ryzykowną, ale też intelektualnie ambitniejszą: zamiast doskonalić jeden narzędziowy idiom, podejmuje próbę uchwycenia całości procesu gospodarczego. Tego typu pisanstwo ekonomiczne zawsze wystawia się na spór, ale właśnie dlatego może pozostawiać po sobie trwalszy ślad.

Jeśli więc formułować uwagę krytyczną, to raczej w tym sensie, że ogromna szerokość tematów podejmowanych przez autora sprawia, iż część jego prac pełni funkcję syntetycznych interwencji intelektualnych, a nie klasycznych monografii wyspecjalizowanych. Jednak dorobek tej klasy należy oceniać adekwatnie do jego własnych ambicji poznawczych, a nie według arbitralnie zawężonego wzorca. Z tej perspektywy bilans pozostaje wyraźnie dodatni.

10. Ocena końcowa i konkluzja

Analiza dorobku naukowego i działalności publicznej Profesora Grzegorza W. Kołodko prowadzi do jednoznacznego wniosku, że mamy do czynienia z uczonym o wyjątkowej randze. Jego osiągnięcia są rozległe, ale nie rozproszone; zróżnicowane, ale nie przypadkowe; osadzone w praktyce, ale niepozbawione wymiaru teoretycznego. Na szczególne podkreślenie zasługuje fakt, że potrafił on przez dziesięciolecia zachować intelektualną ciągłość, a zarazem rozwijać własne myślenie w odpowiedzi na zmieniające się wyzwania świata.

Dorobek ten można odczytywać jako konsekwentną próbę odpowiedzi na pytanie o to, jak powinna wyglądać ekonomia odpowiedzialna: ekonomia, która nie ucieka od rygoru analitycznego, ale też nie rezygnuje z pytań o rozwój, instytucje, sprawiedliwość i przyszłość ładu społeczno-gospodarczego. W tym właśnie sensie Profesor Kołodko należy do grona tych ekonomistów, którzy nie tylko opisują rzeczywistość, lecz współtworzą język jej rozumienia.

Z pełnym przekonaniem stwierdzam zatem, że Profesor Grzegorz W. Kołodko w pełni spełnia wszelkie kryteria stawiane kandydatom do tytułu doktora honoris causa. Nadanie Mu tej godności

przez Politechnikę Koszalińską byłoby aktem w pełni uzasadnionym merytorycznie, a zarazem ważnym symbolicznie. Byłoby bowiem potwierdzeniem, że wspólnota akademicka ceni nie tylko dorobek obfity, ale przede wszystkim dorobek twórczy, odważny intelektualnie i społecznie doniosły.

W istocie bowiem twórczość Profesora Grzegorza W. Kołodki pokazuje, że ekonomia – jeśli ma zachować swoją rangę jako nauka – musi być jednocześnie narzędziem poznania i odpowiedzialności: wyjaśniać świat takim, jaki jest, ale także pomagać myśleć o tym, jaki powinien się stać.

Bibliografia cytowana i wykorzystana

Kołodko G.W., „Cele rozwoju a makroproporcje gospodarcze”, Warszawa 1984/1986.

Kołodko G.W., „Polska w świecie inflacji”, Warszawa 1987.

Kołodko G.W., „Kwadratura pięciokąta. Od załamania gospodarczego do trwałego wzrostu”, Warszawa 1993.

Kołodko G.W., „Strategia dla Polski”, Warszawa 1994.

Kołodko G.W., „From Shock to Therapy. The Political Economy of Postsocialist Transformation”, Oxford–New York 2000.

Kołodko G.W., „Post-Communist Transition: The Thorny Road”, Rochester–Woodbridge 2000.

Kołodko G.W., „Globalizacja a perspektywy rozwoju krajów postkomunistycznych”, Toruń 2001.

Kołodko G.W., „Globalization and Catching-up in Transition Economies”, Rochester–Woodbridge 2002.

Kołodko G.W., „The World Economy and Great Post-Communist Change”, New York 2006.

Kołodko G.W., „Wędrujący świat”, Warszawa 2008.

Kołodko G.W., „Truth, Errors and Lies. Politics and Economics in a Volatile World”, New York 2011.

Kołodko G.W., „Dokąd zmierza świat. Ekonomia polityczna przyszłości”, Warszawa 2013.

- Kołodko G.W., "Whither the World: The Political Economy of the Future", Basingstoke 2014.
- Kołodko G.W., „Zarządzanie i polityka gospodarcza dla rozwoju”, Warszawa 2013.
- Kołodko G.W., „Nowy pragmatyzm kontra nowy nacjonalizm”, Warszawa 2017.
- Kołodko G.W., „Czy Chiny zbawią świat?”, Warszawa 2018.
- Kołodko G.W., "China and the Future of Globalization: The Political Economy of China's Rise", London–New York 2020.
- Kołodko G.W., „Od ekonomicznej teorii do politycznej praktyki”, Warszawa 2020.
- Kołodko G.W., "The Quest for Development Success: Bridging Theoretical Reasoning with Economic Practice", Lanham–Boulder–New York–London 2021.
- Kołodko G.W., "Political Economy of New Pragmatism: Implications of Irreversible Globalization", Cham 2022.
- Kołodko G.W., "Global Consequences of Russia's Invasion of Ukraine: The Economics and Politics of the Second Cold War", Cham 2023.
- Kołodko G.W., "Trump 2.0: Global Disruptions and Power Shifts", Cham 2025.